

Omaishoidon tuen toimintaohje ja
myöntämisperusteet
Pohjois-Savon hyvinvointialueella

Sisällys

1 Omaishoito ja omaishoidontuki	4
1.1 Palvelun peruste ja tarkoitus	4
1.2 Omaishoidon keskeiset käsitteet	4
2 Omaishoidon tuen myöntämisedellytykset.....	6
2.1 Tuen myöntämisen yleiset edellytykset	6
2.2 Omaishoidettavaa (asiakasta) koskevat edellytykset	6
2.2.1 Alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten omaishoito	8
2.3 Omaishoitajaa koskevat edellytykset.....	9
3 Omaishoidon tuen hakeminen ja päätöksenteko	10
3.1 Hakeminen	10
3.2 Yleistä tietoa palvelutarpeen arvioinnista	10
3.3 Asiakassuunnitelma.....	12
3.4 Päätös ja sen toimeenpano	13
4 Omaishoitosopimus	14
4.1 Sopimuksen luonne ja sisältö	14
4.2 Sopimuksen päättymisen ja irtisanominen	15
5 Hoitopalkkio	16
5.1 Yleistä hoitopalkkiosta	16
5.2 Hoitopalkkioluokat	16
5.2.1 Hoitopalkkioluokka 1	16
5.2.2 Hoitopalkkioluokka 2	18
5.2.3 Hoitopalkkioluokka 3	19
5.2.4 Hoitopalkkioluokka 4	20
5.3 Hoitopalkkion maksaminen.....	21
5.4 Eläketurva.....	22
5.5 Tapaturmavakuutus	22
6 Omaishoitajan lakisääteisen vapaan järjestäminen	22
6.1 Yleistä vapaiden järjestämisestä	22
6.2 Omaishoidettavan hoito hoitajan vapaiden aikana	23
6.2.1 Sijaishoito	23
6.2.2 Perhehoito	24
6.2.3 Päivätoiminta	24
6.2.4 Palveluseteli	24

6.2.5 Lyhytaikaishoito	25
6.3 Asiakasmaksut hoitajan vapaan aikaisesta hoidosta	25
7 Hoitajan terveydenhoitoon liittyvien käyntien ja muun poissaolon aikainen hoito.....	26
8 Omaishoitajan hoitotehtävää tukevat palvelut	26
8.1 Omaishoitajan koulutus ja valmennus	26
8.2 Omaishoitajan hyvinvointi- ja terveystarkastukset.....	27
8.3 Yhteistyö omaishoitoperheiden tukemisessa	27

1 Omaishoito ja omaishoidontuki

1.1 Palvelun peruste ja tarkoitus

Omaishoidon tuki perustuu omaishoidon tuesta annettuun lakiin (937/2005) sekä Pohjois-Savon hyvinvointialueella hyväksyttyihin myöntämisperusteisiin ja palkkioluokkiin. Omaishoidon tuki on lakisääteinen sosiaalipalvelu, jonka järjestämis- ja valvontavastuu on hyvinvointialueilla. Omaishoidon tuki on määrärahasidonnainen palvelu, eikä siihen ole subjektiivista oikeutta. Määräraha kohdennetaan eniten hoitoa ja huolenpitoa tarvitseville. Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa vuosittain hoitopalkkion vähimmäismäärän ja palkkioihin tehtävän indeksikorotuksen.

Omaishoidontuella tarkoitetaan vanhuksen, vammaisen tai sairaan henkilön hoidon ja huolenpidon järjestämistä kotiloissa omaisen tai muun hoidettavalle läheisen henkilön avulla. Omaishoidon tuki on kokonaisuus, joka muodostuu omaishoitajalle maksettavasta hoitopalkkiosta, tuesta ja lakisääteisestä vapaasta sekä omaishoitoa tukevista palveluista.

1.2 Omaishoidon keskeiset käsitteet

Asiakasmaksu

Asiakkaalta perittävät asiakasmaksut määräytyvät sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja koskevan lainsäädännön (734/1992) mukaisesti. Pohjois-Savon hyvinvointialue hyväksyy alueella toteutettavat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut.

Hakija

Omaishoidon tukea hakeva henkilö. Hakemus omaishoidon tuesta tehdään hoidettavan nimellä.

Hoitopalkkio

Omaishoidon tukeen kuuluu hoitopalkkio, joka määräytyy hoidon sitovuuden ja vaativuuden mukaan. Hoitopalkkio maksetaan omaishoitajalle, kyseessä ei ole palkka vaan palkkio. Hoitopalkkio on verotettavaa tuloa, jota varten tulee hakea verottajalta oma verokortti.

Hyvinvointi- ja terveystarkastus

Hyvinvointialue tarjoaa omaishoitajalle hyvinvointi- ja terveystarkastuksia. Hyvinvointi- ja terveystarkastusten tavoitteena on omaishoitajien hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn arviointi, ylläpitäminen ja edistäminen sekä sairauksien ehkäiseminen ja tunnistaminen.

Omaishoidettava

Hoidettava henkilö, joka on saanut päätöksen omaishoidon tuesta.

Omaishoidon tuki

Kokonaisuus, joka muodostuu hoidettavalle annettavista tarvittavista palveluista sekä omaishoitajalle maksettavasta hoitopalkkiosta ja lakisääteisestä vapaasta sekä omaishoitajalle annettavasta muusta tuesta.

Omaishoitaja

Hoidettavan omainen tai muu hoidettavalle läheinen henkilö, joka on tehnyt toimeksiantosopimuksen Pohjois-Savon hyvinvointialueen kanssa.

Omaishoitotosopimus

Toimeksiantosopimus omaishoidon järjestämisestä Pohjois-Savon hyvinvointialueen ja omaishoitajan kesken. Toimeksiantosopimus ei ole työsopimus.

Omaishoitajan lakisääteinen vapaa

Laissa omaishoidontuesta säädetään omaishoitajan oikeudesta vapaaseen.

Palveluseteli

Omaishoitajan lakisääteisen vapaan aikainen hoito voidaan järjestää omaishoidon palvelusetelillä.

Perhehoito

Omaishoitajan lakisääteisen vapaanaikaista osa- tai ympärivuorokautista huolenpidon järjestämistä Pohjois-Savon hyvinvointialueen hyväksymän perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona.

Sijaishoitaja

Henkilö, joka hoitaa hoidettavaa omaishoitajan lakisääteisen vapaan aikana. Pohjois-Savon hyvinvointialue tekee toimeksiantosopimuksen sijaishoitajan kanssa. Sijaishoito järjestetään hoidettavan kotona tai sijaishoitajan kotona.

Valmennus

Hyvinvointialueella on velvollisuus järjestää omaishoitajan hoitotehtävää tukevia palveluja, mm. omaishoitajalle valmennusta ja koulutusta. Valmennuksen tavoitteena on kehittää valmiuksia omaishoitajana toimimiseen sekä tukea omaishoitajuutta.

2 Omaishoidon tuen myöntämisedellytykset

2.1 Tuen myöntämisen yleiset edellytykset

Hyvinvointialue voi myöntää omaishoidon tukea, jos:

- 1) henkilö alentuneen toimintakyvyn, sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn vuoksi tarvitsee kotioloissa hoitoa tai muuta huolenpitoa;
- 2) hoidettavan omainen tai muu hoidettavalle läheinen henkilö on valmis vastaamaan hoidosta ja huolenpidosta tarpeellisten palveluiden avulla;
- 3) hoitajan terveys ja toimintakyky vastaavat omaishoidon asettamia vaatimuksia;
- 4) omaishoito yhdessä muiden tarvittavien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kanssa on hoidettavan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden kannalta riittävää;
- 5) hoidettavan koti on terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle sopiva; ja
- 6) tuen myöntämisen arvioidaan olevan hoidettavan edun mukaista.

2.2 Omaishoidettavaa (asiakasta) koskevat edellytykset

Omaishoidon tukea voidaan myöntää, jos henkilö tarvitsee alentuneen toimintakyvyn, sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn vuoksi kotioloissa hoitoa tai muuta huolenpitoa. Hoidettava voi tarvita enemmänkin hoitoa ja huolenpitoa kuin mistä omaishoitaja vastaa. Tällöin tarpeeseen vastataan muilla palveluilla.

Omaishoitajan tehtäviin kuuluu esimerkiksi auttaa hoidettavaa jokapäiväisissä henkilökohtaisissa toiminnoissa kuten pukeminen, ruokailu, wc-käynnit, peseytyminen sekä lääkitys ja hoidolliset toimenpiteet. Omaishoitaja voi auttaa hoidettavaa myös esimerkiksi liikkumisessa, kommunikoinnissa ja sosiaalisessa kanssakäymisessä (mukaan lukien vaihtoehtoisten tai korvaavien kommunikointitapojen käyttö ja niissä avustaminen).

Omaishoidon tukea myönnetään pääsääntöisesti tilanteissa, kun tuen tarpeen arvioidaan olevan pysyvä tai pitkäaikainen. Tuki kohdennetaan eniten hoitoa ja huolenpitoa tarvitseville. Omaishoidon tuesta päätettäessä selvitetään, täyttyykö

omaishoidon tuelle laissa säädetyt edellytykset sekä Pohjois-Savon hyvinvointialueen myöntämisperusteet tuen saamiselle.

Omaishoidon tukeen ei ole oikeutta, jos hoidettava asuu laitoksessa tai ympärivuorokautisessa palveluasumisessa, tai hoidettava pääsääntöisesti opiskelee muulla paikkakunnalla ja asuu viikot poissa kotoa tai on kokeilulomalla kotona.

Omaishoidettavan kodin on oltava terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle sopiva. Omaishoidon tuen myöntämisen tulee olla aina hoidettavan edun mukaista.

Omaishoidettavan yksilökohtaisessa toimintakyvyn ja avun- ja palvelutarpeen arvioinnissa voidaan käyttää suuntaa antavina erilaisia arviointivälineitä. Päätöksenteon tukena käytetään lisäksi tarvittaessa lääkärinlausuntoja tai muita hoitoisuuteen liittyviä lausuntoja.

Omaishoidon tuen myöntämisen perusteena on hoidon sitovuus ja vaativuus sekä palveluiden ja muun toiminnan kokonaisuus

Yksilöllisen arvioinnin perusteella esimerkiksi seuraavien palvelujen voidaan katsoa vähentävän hoidon sitovuutta ja vaativuutta ja vaikuttavan omaishoidon tuen myöntämiseen:

- Hoidettava on yli seitsemän tuntia arkipäivässä muun kuin omaishoitajan hoidettavana
- Suunnitelman mukainen säännöllinen lyhytaikaishoito, laitostuntoutus, kuntoutus tai perhehoito yli 7 vrk/kuukausi.
- Henkilökohtaisen avustajan palvelut, yli 30 h/kk
- Säännöllistä kotihoitoa tai muuta kotiin järjestettävää palvelua, yli 30 h/kk (esim. hoidon ja huolenpidon palvelut kotiin, lapsiperheiden kotipalvelu)
- Säännöllinen päivä- tai työtoiminta, vähintään neljänä päivänä viikossa
- Säännöllinen päivä- tai työtoiminta, 1–3 päivää/vko ja saa lisäksi muuta hyvinvointialueen järjestämää sosiaali- ja terveyspalvelua 30 h/kk.
- Aamu- ja iltapäivähoito tai aamu- ja iltapäivätoiminta

Hoidon sitovuutta vähentävinä ei huomioida

- Oppivelvollisuuden piirissä olevien opintoja suorittaminen myös, jos opetus toteutetaan hybridimallilla päivätoiminnassa.
 - Lakisääteiset omaishoidon vapaat
 - Määräaikainen tutkimusjakso, tilapäinen lyhytaikaishoito tai perhehoito, kuntoutusjakso. Toteutuu epäsäännöllisesti.
 - Määräaikainen lapsiperheiden kotipalvelu
-

- Perhetyö

2.2.1 Alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten omaishoito

Omaishoidon tuki kohdennetaan vammaisille ja pitkäaikaissairaille lapsille ja nuorille, joiden hoivan ja huolenpidon tarve on merkittävästi vaativampaa ja sitovampaa kuin terveellä samanikäisellä lapsella tai nuorella.

Omaishoidon tukea ei myönnetä tilanteissa, joissa avun tarve koostuu pääasiassa ohjauksesta, muistuttelusta, valvonnasta tai kommunikoinnin haasteista. Tavanomaisen lapsen ja nuoren ikään ja vanhemmuuteen liittyvä auttaminen ja vastuu eivät oikeuta omaishoidon tukeen. Lähtökohtaisesti vanhemman vastuulla on huolehtia lapsen tai nuoren ikätason mukaisista tavanomaisista päivittäisistä arjen henkilökohtaisista toiminnoista, ohjauksesta ja valvonnasta. Lisäksi lapsi ei voi olla yötä yksin, vaan tarvitsee aikuisen läsnäoloa ja huolenpitoa. Vanhemman ja omaishoitajan roolit tulee pitää toisistaan erillään. Vanhemmuutta tuetaan tarvittaessa muilla tukimuodoilla.

Omaishoidon tuen arvioinnissa tarkastellaan hoidettavan tarvitsemaa hoitoa, huolenpitoa, valvontaa ja ohjausta verrattuna suhteessa terveeseen samanikäiseen lapseen tai nuoreen. Arvioinnissa korostuu ikätasosta poikkeava ja laaja-alainen päivittäisen hoivan ja huolenpidon tarve, joka ilmenee useissa päivittäisissä henkilökohtaisissa toiminnoissa ja edellyttää omaishoitajan intensiivistä läsnäoloa, huolenpitoa ja valvontaa.

Hoidettava ei kykene toimimaan ikätasonsa mukaisesti ilman aikuisen jatkuvaa tukea. Tämän vuoksi omaishoitajan on annettava hoidettavalle runsaasti konkreettista apua ja ohjausta päivittäisissä arjen henkilökohtaisissa toiminnoissa, kuten pukeutumisessa, ruokailussa, henkilökohtaisen hygienian hoitamisessa, wc-käynneissä, liikkumisessa ja sosiaalisissa tilanteissa.

Valvonnan tarpeen tulee olla selvästi poikkeavaa suhteessa ikätasoon. Jos hoidettava on vaaraksi itselleen tai toisille, kyseessä voi olla vaativan valvonnan tarve. Tällainen valvonta voi liittyä esimerkiksi terveydentilaan, käyttäytymiseen tai muuhun yksilölliseen tilanteeseen, joka edellyttää jatkuvaa ja aktiivista huolenpitoa lapsen ja nuoren turvallisuuden varmistamiseksi hänen ikätasoonsa nähden.

Pienten lasten kohdalla omaishoidon myöntämisperusteet arvioidaan aina erityisen yksilökohtaisesti, koska pieni lapsi tarvitsee luonnostaan ympärivuorokautista hoivaa, huolenpitoa ja valvontaa vanhemmiltaan. Omaishoidon tukea voidaan myöntää pienelle lapselle silloin, kun kyseessä on vaikeavammainen tai pitkäaikaissairas lapsi, joka tarvitsee kotiympäristössä vaativan ja sitovan hoidon lisäksi esimerkiksi vaativia hoitotoimenpiteitä (kuten PEG-letku tai IV-hoito).

Lapsen etu on osallistua varhaiskasvatukseen, ja oppivelvollisuus velvoittaa lapsia ja nuoria osallistumaan perusopetukseen ja sen jälkeisiin jatko-opintoihin. Omaishoidon tuki ei ole este varhaiskasvatukseen tai koulunkäyntiin osallistumiselle. Hoidon sitovuus katsotaan ympärivuorokautiseksi, vaikka hoidettava viettää säännöllisesti vähäisen osan (enintään 7 tuntia) vuorokaudesta osallistumalla esimerkiksi kotinsa ulkopuolella sivistystoimen järjestämään varhaiskasvatukseen tai opetukseen. Mikäli hoidettava esimerkiksi osallistuu koulun lisäksi aamu- ja iltapäivähoitoon tai aamu- ja iltapäivätoimintaan ollen päivisin kodin ulkopuolella yhteensä yli seitsemän tuntia, tämä vähentää hoidon sitovuutta ja vaikuttaa omaishoidontuen myöntämiseen ja hoitopalkkion tasoon.

Lasten ja nuorten kasvua, kehitystä ja toimijuuden vahvistumista on tärkeää tukea. Ennen omaishoidon tuen myöntämistä, sitovuuden ja palkkioluokan määrittämistä kartoitetaan hoidettavan tarvitsemat ja hänelle edunmukaiset muut palvelut sekä niiden saatavuus. Usein lapsen tai nuoren etu on saada omaishoidon rinnalla myös muita tukimuotoja tai palveluita, jotka täydentävät hoitoa ja tukevat hänen kasvuaan, kehitystään ja hyvinvointiaan. Kokonaisarvioinnissa huomioidaan, kuinka paljon omaishoitaja tosiasiallisesti osallistuu hoitoon ja kuinka sitovaa ja vaativaa hoito on muiden palvelujen rinnalla. Hoidon tarve ja hoidon sitovuus voivat vähentyä, kun lapsi kasvaa, taidot karttuvat ja nuori itsenäistyy. Toisaalta vaikeutuvat käytösoireet ja etenevä sairaus voivat lisätä hoidon tarvetta ja sitovuutta.

2.3 Omaishoitajaa koskevat edellytykset

Omaishoitajana voi toimia täysi-ikäinen henkilö, jonka terveys ja toimintakyky vastaavat omaishoidon asettamia vaatimuksia. Omaishoitajan on kyettävä kantamaan kokonaisvastuu hoidettavasta sekä takaamaan hänelle turvallinen ja asianmukainen hoito. Omaishoidon tuen myöntämisen edellytyksenä on, että hoidettavan omainen tai läheinen haluaa ryhtyä omaishoitajaksi ja että hoidettava hyväksyy hänet hoitajakseen.

Omaishoidon tuen päätöstä tehtäessä arvioidaan kokonaisvaltaisesti, selviytyykö hoitaja omaishoitoon liittyvistä tehtävistä ja hoitovastuusta. Arvioitaessa hoitajan soveltuvuutta hoitotehtävään, voi soveltuvuuteen vaikuttaa hoitajan fyysinen ja psyykkinen terveydentila, mahdolliset sairaudet ja niiden vaatima hoito. Lisäksi arvioidaan hoitajan toimintakyky ja voimavarat, kuten kyky selviytyä päivittäisistä toiminnoista. Hoitajan mahdollinen liiallinen päihteiden käyttö voi olla esteenä omaishoidon tuen myöntämiselle. Tarvittaessa hoitajan on esitettävä lääkärintlausunto terveydentilastaan. Jos omaishoitajalla on enemmän kuin yksi virallinen omaishoidettava, arvioidaan kokonaistilannetta sekä omaishoitajan antaman yksilökohtaisen hoidon osuus. Jokaisesta hoidettavasta on laadittava oma sopimus. Jos omaishoitaja tarvitsee muita kuin omaishoidon hoitotehtävää tukevia sosiaalihuollon palveluja laaditaan hänelle tarvittaessa oma

asiakassuunnitelma.

Omaishoitajana toimiminen ei estä omaishoitajan työssäkäyntiä, työnhakemista eikä opiskelua. Omaishoitajan työssäkäynti on mahdollista, kun hoidettavan tarpeista huolehditaan omaishoitajan poissaolon ajan muilla palveluilla tai toiminnalla. Omaishoitajan työssäkäynti voi kuitenkin vaikuttaa siihen, missä määrin omaishoitaja voi vastata hoidettavan hoidon ja huolenpidon tarpeisiin, eli hoidon sitovuuteen.

Lasten ja nuorten omaishoito edellyttää molempien virallisten huoltajien (tai vanhempien) hyväksyntää. Mikäli hoidettavalla lapsella on yhteishuoltajuus, molempia huoltajia kuullaan omaishoidon tuen hakemuksen käsittelyn yhteydessä. Sosiaaliohjaaja varmistaa, että molemmilla huoltajilla on mahdollisuus osallistua palvelutarpeen arvioon sekä antaa näkemyksensä omaishoidon järjestämisestä.

3 Omaishoidon tuen hakeminen ja päätöksenteko

3.1 Hakeminen

Omaishoidon tukea voi hakea joko kirjallisesti hakemuslomakkeella tai suullisesti ottamalla yhteyttä Pohjois-Savon hyvinvointialueen vammaispalvelukeskuksiin (alle 65-vuotiaat) tai ikääntyneiden asiakasohjaukseen (65 vuotta täyttäneet).

Hakemukset käsitellään tarvittaessa omaishoidon moniammatillisessa työryhmässä. Päätöksenteosta vastaa asiakas- ja sosiaaliohjaajat.

Alle 18-vuotiaan lapsen tai nuoren omaishoidon tuen hakemus tulee lähtökohtaisesti allekirjoittaa molempien huoltajien toimesta. Mikäli toinen huoltajista ei allekirjoita hakemusta, hakemukselle tulee merkitä hänen yhteystietonsa asian selvittämistä varten. Ennen omaishoidontuen päätöksen tekoa kuullaan molempia huoltajia. Mahdollinen yksinhuoltajuus on osoitettava virallisella huoltajuuspäätöksellä.

3.2 Yleistä tietoa palvelutarpeen arvioinnista

Kun hyvinvointialueen sosiaalihuollon palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä, hänen on huolehdittava, että henkilön kiireellisen avun tarve arvioidaan välittömästi. Lisäksi henkilöllä on oikeus saada palvelutarpeen arviointi, jollei arvioinnin tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Palvelutarpeen arviointi on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä. Arvioinnin tekeminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun asiakas, asiakkaan omainen tai läheinen tai hänen laillinen edustajansa on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan hyvinvointialueen viranomaiseen palvelujen saamiseksi, jos:

- 1) henkilö on yli 75-vuotias;
- 2) henkilö saa vammaisetuuksista annetun lain (570/2007) 9 §:n 3 momentin 3 kohdan mukaista ylintä hoitotukea.

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta ja arvioinnin on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta.

Arviointi tehdään asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa. Arviointia tehtäessä asiakkaalle on selvitettävä hänen yleis- ja erityislainsäädäntöönsä perustuvat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot palvelujen toteuttamisessa ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen.

Arviointia tehtäessä on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja otettava huomioon hänen toiveensa, mielipiteensä ja yksilölliset tarpeensa. Erityistä huomiota on kiinnitettävä lasten ja nuorten sekä erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen. Ikääntyneen väestön palvelutarpeen selvitystä tehtäessä on lisäksi noudatettava, mitä vanhuspalvelulaissa säädetään. Lastensuojelutarpeen selvittämisestä palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä säädetään lastensuojelulaissa.

Palvelutarpeen arvioinnista vastaa palvelutarpeen arvioimisen kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) 3 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilö, jollei toisin sanota. Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä.

Ennen päätöksentekoa asiakkaan luokse tehdään kotikäynti. Kotikäynnin aikana selvitetään kokonaisvaltaisesti hoidettavan hoidon ja huolenpidon tarvetta, omaishoitoperheen tilannetta sekä omaishoitajan tuen tarvetta. Lisäksi käydään läpi omaishoidon tuen myöntämisen edellytykset. Päätöksenteon tukena voidaan

käyttää arviointivälineitä (esim. RAI). Saadut arvot ovat suuntaa antavia, päätös tehdään aina asiakkaan kokonaistilanne huomioiden.

Palvelutarpeen arviointi sisältää:

- 1) yhteenvedon asiakkaan tilanteesta sekä sosiaalipalvelujen ja erityisen tuen tarpeesta;
- 2) sosiaalihuollon ammattihenkilön johtopäätökset asiakkuuden edellytyksistä;
- 3) asiakkaan mielipiteen ja näkemyksen palvelutarpeestaan, ellei palvelutarpeen arvioimiseen yhteistyössä asiakkaan kanssa ole ilmeistä estettä;
- 4) asiakkaan ja sosiaalihuollon ammattihenkilön arvion 42 §:n mukaisen omatyöntekijän tarpeesta.

3.3 Asiakassuunnitelma

Palvelutarpeen arviointia on täydennettävä asiakkaalle laadittavalla asiakassuunnitelmalla tai muulla vastaavalla suunnitelmalla, ellei suunnitelman laatiminen ole ilmeisen tarpeetonta. Suunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhdessä asiakkaan kanssa.

Asiakassuunnitelma sisältää asiakkaan palvelutarpeen edellyttämässä laajuudessa:

- 1) asiakkaan arvion ja ammatillisen arvion tuen tarpeesta;
 - 2) asiakkaan arvion ja ammatillisen arvion tarvittavista palveluista ja toimenpiteistä;
 - 3) omatyöntekijän tai muun asiakkaan palveluista vastaavan työntekijän arvio asiakkaan terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömistä sosiaalipalveluista sekä niiden alkamisajankohdasta ja kestosta;
 - 4) tiedot siitä kuinka usein asiakas ja omatyöntekijä tai muu asiakkaan palveluista vastaava työntekijä tulevat tapaamaan;
 - 5) asiakkaan ja työntekijän arvion asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista;
 - 6) asiakkaan ja työntekijän yhdessä asettamat tavoitteet, joihin sosiaalihuollon avulla pyritään;
-

- 7) arvion asiakkuuden kestosta;
- 8) tiedot eri alojen yhteistyötahoista, jotka osallistuvat asiakkaan tarpeisiin vastaamiseen ja vastuiden jakautuminen niiden kesken;
- 9) suunnitelman toteutumisen seuranta, tavoitteiden saavuttamista ja tarpeiden uudelleen arviointia koskevat tiedot.

Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, mutta vähintään 1–2 vuoden välein. Suunnitelman sisältö on sovitettava yhteen henkilön tarvitsemien muiden hallinnonalojen palvelujen ja tukitoimien kanssa. **Omaishoitajan tulee ottaa yhteyttä omaishoidon asiakas- tai sosiaaliohjaajaan, mikäli omaishoitoperheen tilanteessa tapahtuu muutoksia, esimerkiksi hoidon- tai palveluntarpeessa tai hoitajan terveydessä.** Tällöin tilanne arvioidaan uudelleen ja suunnitelmaa päivitetään voimassa olevia myöntämisen perusteita noudattaen. Myös tehtyä päätöstä voidaan tarvittaessa tarkistaa ja muuttaa.

Mikäli alaikäisen hoidettavan asumisenjärjestelyt muuttuvat esimerkiksi vanhempien eron vuoksi omaishoidon tuen myöntämisen jälkeen, muuttuneista asumisjärjestelyistä on ilmoitettava viipymättä alueen omaishoidon tuesta vastaavalle sosiaaliohjaajalle. Ilmoitus on tehtävä, jotta hoitotilanne voidaan arvioida uudelleen ja tarvittaessa päivittää asiakassuunnitelma sekä omaishoidon tuen päätös voimassa olevien myöntämisperusteiden mukaisesti.

3.4 Päätös ja sen toimeenpano

Hakija saa omaishoidontuen myöntämisestä joko myönteisen tai kielteisen kirjallisen päätöksen.

Kiireellisiä toimenpiteitä koskeva asia on käsiteltävä ja päätös tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella viipymättä siten, ettei asiakkaan oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Muissa kuin kiireellisissä asioissa päätös on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun asia on tullut vireille.

Kun päätös on myönteinen, omaishoidontuki myönnetään hakemuksen saapumispäivästä alkaen takautuvasti.

Päätös on toimeenpantava kiireellisissä tapauksissa viipymättä ja muissa kuin kiireellisissä tapauksissa ilman aiheetonta viivytystä. **Päätös on kuitenkin toimeenpantava viimeistään 3 kuukaudessa asian vireille tulosta.** Aika voi olla tätä pidempi, jos asian selvittäminen erityisestä syystä vaatii pidempää käsittelyaikaa tai toimeenpanon viivästymiselle on muu asiakkaan tarpeeseen

liittyvä erityinen peruste. Jos hoidettavalla on lastensuojelun asiakkuuden selvitys kesken, omaishoidon tuen päätös tehdään tarvittaessa vasta selvityksen valmistuttua. Omaishoidon tuki voidaan myöntää, mikäli lastensuojelun asiakkuus liittyy avohuollon tukitoimiin tai johtuu hoidettavan hoidon tarpeesta.

Päätökseen tyytymättömällä on oikeus esittää oikaisuvaatimus kirjallisena kolmenkymmenen (30) päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Jos omaishoidon tuesta tehtävä päätös on kielteinen, omaishoidon asiakas- tai sosiaaliohjaaja huolehtii hakijan riittävästä ohjauksesta ja neuvonnasta muiden toimintojen ja palvelujen piiriin.

4 Omaishoitotosopimus

4.1 Sopimuksen luonne ja sisältö

Kun päätös omaishoidon tuesta on myönteinen, tehdään omaishoitajan ja Pohjois-Savon hyvinvointialueen välillä kirjallinen omaishoitotosopimus. Omaishoitotosopimus on hoitajan ja Pohjois-Savon hyvinvointialueen välinen toimeksiantotosopimus omaishoidon järjestämisestä. Omaishoitajalle maksetaan hoitopalkkiota, ei palkkaa.

Omaishoitaja ei ole työsopimuslain tarkoittamassa työsuhteessa Pohjois-Savon hyvinvointialueeseen, hoidettavaan tai hoidettavan huoltajaan. Näin ollen omaishoitajalla ei ole työaika- tai päivärahaoikeutta eikä muita vastaavia etuuksia. Omaishoitajat kuuluvat kunnallisen eläketurvan piiriin. Omaishoitaja on vakuutettu omaishoitotyössä tapahtuvan tapaturman varalta. Tapaturman jälkeen on käytävä lääkärin vastaanotolla viivytyksettä ja ilmoitettava tapaturmasta mahdollisimman pian omaishoidon asiakas- tai sosiaaliohjaajalle.

Sopimus tehdään pääsääntöisesti toistaiseksi voimassa olevaksi. **Sopimusta tarkastetaan tarpeen mukaan sopimuksessa määritettyjen ehtojen puitteissa kulloinkin voimassa olevia omaishoidon tuen myöntämisperusteita noudattaen.** Perustellusta syystä omaishoitotosopimus voi olla myös määräaikainen. Perusteltu syy voi olla esimerkiksi odotettavissa oleva hoidettavan kuntoutuminen, asumispalvelupaikan järjestämiseen vaadittava aika tai omaishoitajasta johtuva syy. Omaishoidon tuen myöntämisen edellytyksiä arvioidaan uudestaan ennen määräajan päättymistä.

Solmiessaan omaishoitotosopimuksen **omaishoitaja sitoutuu ilmoittamaan poissaoloistaan sekä olosuhteiden tai omaishoitajan terveydentilassa tapahtuvista muutoksista.**

Jos hoidettavan lapsen tai nuoren vanhemmilla on vuoroasumissopimus lapsen asumisesta, jolloin lapsi asuu vuoroittain kummankin vanhemman luona, hoitopalkkio voidaan jakaa vanhempien kesken, jos hoitovastuu on tosiasiallisesti jaettu. Tällöin laaditaan omaishoidon sopimus molempien vanhempien kanssa. Hoitopalkkion jakaminen edellyttää, että molemmat vanhemmat täyttävät omaishoitajan kriteerit ja osallistuvat hoitoon sovitulla tavalla. Arvioinnissa huomioidaan lapsen asumisjärjestelyt, hoidon sitovuus ja vanhempien osallistuminen hoitoon.

Omaishoitotosopimus sisältää tiedot:

- hoitajalle maksettavan hoitopalkkion suuruudesta ja sen maksutavasta
- oikeudesta lakisääteisiin vapaisiin
- lakisääteisten ja muiden vapaiden järjestämisestä
- määräaikaisen sopimuksen kestosta
- hoitopalkkion maksamisesta hoidon keskeytyessä hoitajasta johtuvasta syystä tai hoidettavasta johtuvasta muusta kuin terveydellisestä syystä
- sopimuksen irtisanomisesta

4.2 Sopimuksen päätyminen ja irtisanominen

Omaishoitotosopimus päättyy sen kuukauden lopussa, jonka aikana omaishoito hoidettavan terveydentilan tai muiden olosuhteissa tapahtuvien muutosten takia käy tarpeettomaksi. Omaishoidettava voi näissä tilanteissa esimerkiksi siirtyä säännölliseen kotihoitoon, ympärivuorokautiseen palveluasumiseen, menehtyä, kuntoutua tai muuttaa toiselle paikkakunnalle esimerkiksi opiskelujen vuoksi niin, ettei perusteita omaishoidon tuelle enää ole. Omaishoitajan menehtyessä sopimus päättyy samaan päivään. Omaishoidontuki päättyy edellä mainituissa tapauksissa ilman erillistä irtisanomista.

Omaishoitotosopimuksen irtisanomisessa noudatetaan omaishoidon tuesta annetun lain säännöksiä. Pohjois-Savon hyvinvointialue voi irtisanoa omaishoitotosopimuksen päättymään aikaisintaan irtisanomista seuraavan kahden kuukauden kuluttua. Irtisanominen voi tulla kyseeseen, jos omaishoidon tuen myöntämisperusteet eivät enää täyty tai asiakkaalle myönnetty omaishoidon tuen palkkioluokka alenee eikä omaishoitajan ja hyvinvointialueen välillä saavuteta yksimielisyyttä sopimuksen muuttamisesta.

Omaishoitaja voi irtisanoa omaishoitotosopimuksen päättymään aikaisintaan irtisanomista seuraavan kuukauden kuluttua.

Omaishoitotosopimus on mahdollista purkaa välittömästi, jos sopimuksen jatkaminen vaarantaa hoidettavan tai omaishoitajan terveyden tai turvallisuuden.

Määräajaksi tehty sopimus päättyy automaattisesti ilman irtisanomista määräajan päättyessä.

Mikäli omaishoidon tukea haettaessa tai omaishoitosopimuksen voimassa ollessa on annettu tahallisesti virheellisiä tietoja, hyvinvointialue voi lakkauttaa omaishoidon tuen ja periä maksetut hoitopalkkiot takaisin.

5 Hoitopalkkio

5.1 Yleistä hoitopalkkiosta

Omaishoidon tuki myönnetään hoitopalkkiona ja omaishoitoa tukevinä palveluina, jotka määritellään hoidettavalle laaditussa suunnitelmassa. **Hoitopalkkion taso määräytyy hoidon päivittäisen sitovuuden ja vaativuuden mukaan** (katso hoidon sitovuutta ja sitovuuden vähenemistä koskevat tekijät luvusta 2.2). Hoitopalkkion tasoa arvioidaan hoidettavan toimintakyvyn muuttuessa omaishoitajan tai - hoidettavan pyynnöstä, asiakkaan muuttuneen toimintakyvyn tullessa tietoon muutoin tai vuosittaisella seurantakäynnillä. Uusi palkkiotaso astuu voimaan siitä päivästä, kun toimintakyvyn muutos on tullut asiakas- tai sosiaaliohjaajan tietoon.

Omaishoidon tuen palkkio maksetaan omaishoitajalle korvauksena tehdystä hoitotyöstä. Hoitopalkkiota tarkastetaan kalenterivuositain työntekijän eläkelain palkkakertoimella.

Hoidon sitovuudesta ja vaativuudesta riippumatta hoitopalkkio voidaan omaishoitajan esittämän erityisen syyn perusteella sopia säädettyjä vähimmäismääriä pienemmäksi. Tällainen erityinen syy voi olla esimerkiksi hoitopalkkion vaikutus johonkin sosiaalietuuteen.

5.2 Hoitopalkkioluokat

5.2.1 Hoitopalkkioluokka 1

Aikuiset ja ikääntyneet

Tähän palkkioluokkaan kuuluva henkilöt, jotka tarvitsevat hoitoa, huolenpitoa ja valvontaa päivittäin, mutta voivat selviytyä osin itsenäisesti. Hoidettava voi pärjätä tarvittaessa yksin kotona useita tunteja, jopa yön yli. Omaishoitona toteutettava hoitotyö on päivittäin sitovaa. Hoidettava tarvitsee huolenpitoa, ohjausta, apua ja valvontaa säännöllisesti päivittäin. **Hoidettava tarvitsee apua, ohjausta ja valvontaa vähintään 2–3 henkilökohtaisessa päivittäisessä toimessaan:**

- peseytymisessä
 - ruokailun järjestämisessä ja tai syömisessä
 - liikkumisessa ja tai siirtymisissä
 - lääkehoidon toteutuksessa
 - pukeutumisessa
 - wc-toiminnoissa
 - terveyden/sairauden hoidossa
-

- Kommunikoinnissa

Hoidon tarve ei välttämättä edellytä hoitajan ja hoidettavan asumista samassa taloudessa, mutta hoitajan tulee sitoutua toistuvaan päivittäiseen hoitoon ja huolenpitoon fyysisin käynnein. Ilman omaishoitajaa hoidettava tarvitsisi kotihoidon käyntejä päivittäisissä henkilökohtaisissa toimissa auttamiseen säännöllisesti vähintään kaksi kertaa päivässä, tai muuta vastaavaa palvelua, kuten esimerkiksi henkilökohtaisen avustajan palvelua. Hoidettavan valvonnassa ja ohjauksessa voidaan käyttää apuna käyntien lisäksi teknisiä apuvälineitä (esim. videopuhelu). Hoidettavalla voi olla kotihoidon, perhehoidon tai asumispalveluiden palveluita omaishoidon tukena.

Tähän palkkioluokkaan kuuluvat myös henkilöt, jotka ovat henkilökohtaisissa toimissaan itsenäisiä, mutta tarvitsevat arjessaan jatkuvaa valvontaa esimerkiksi sairaudesta tai vammasta johtuvan haastavan käyttäytymisen, itsetuhoisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi, ja omaishoitaja vastaa valvonnasta lähes kaiken aikaa päivittäin osavuorokautisesti päivä- tai yöaikaan.

Hoidettava voi osallistua päivä- tai työtoimintaan tai käydä koulussa. Hoidettavalla voi tarvittaessa olla muita palveluita omaishoidon tukena esimerkiksi omaishoitajan työssäkäynnin vuoksi.

Alle 18-vuotiaat lapset ja nuoret:

Hoidettava tarvitsee merkittävästi enemmän hoitoa ja huolenpitoa kuin ikäisensä lapsi tai nuori keskimäärin. Hän tarvitsee ikätasoon nähden poikkeuksellisella tavalla päivittäin toistuvasti konkreettista apua, vahvaa ohjausta, valvontaa ja tukea useissa päivittäisissä toiminnoissa kuten siirtymisissä, kodin ulkopuolella liikkumisessa ja toimimisessa, ruokailussa, pukeutumisessa, henkilökohtaisen hygienian hoidossa ja WC-asioinnissa.

Omaishoidon tuen arvioinnissa kiinnitetään huomiota avun tarpeeseen päivittäisissä toiminnoissa, kykyyn kommunikoida, ymmärtää ja olla vuorovaikutuksessa. Lisäksi arvioidaan mahdollisten vaativien hoitotoimenpiteiden tarvetta. Oikeutta omaishoidon tukeen ei synny, jos hoidettavan avuntarve on vähäistä ja koostuu yksinomaan sanallisesta ohjauksesta ja muistuttelusta päivittäisissä toiminnoissa.

Nuoruusiässä omaishoidon tukea ei myönnetä tilanteessa, jossa nuori tarvitsee ainoastaan sanallista ohjausta ja muistuttelua. Unohtelu ja vastahakoisuus voivat olla osa normaalia ikävaiheen kehitystä. Jos nuoren toimintakyky on heikentynyt esimerkiksi kehityksellisen viiveen tai muun vastaavan syyn vuoksi, ja hän tarvitsee jatkuvaa, ympärivuorokautisesti sitovaa sanallista ohjausta, valvontaa ja muistuttelua arjen toiminnoista selviytyäkseen, omaishoidontuki voidaan

myöntää. Tällaisessa tilanteessa ohjauksen tarve ei johdu pelkästään nuoruusiän kehityksestä, vaan nuoren kyvyttömyydestä ymmärtää, suunnitella ja toteuttaa päivittäisiä toimintoja itsenäisesti. Tämä edellyttää hoitajalta jatkuvaa läsnäoloa ja aktiivista toiminnan ohjausta, mikä voi muodostaa merkittävän hoitovastuun ja sitovuuden omaishoitajalle.

Vaikka lapsen tai nuoren lääkehoito olisi vaativaa ja edellyttäisi huolellista seurantaa, ei se yksinään muodosta perustetta omaishoidon tuen myöntämiselle. Tuen arvioinnissa tarkastellaan kokonaisvaltaisesti hoidon ja muun huolenpidon tarvetta sekä päivittäisten toimintojen sujuvuutta ja hoidettavan toimintakykyä.

Tässä hoitopalkkioluokassa hoidettava voi olla ikätasoonsa nähden yksin korkeintaan pieniä hetkiä. Hän ei yleensä tarvitse säännöllistä, vammasta tai sairaudesta johtuvaa hoitoa yöaikaan. Kuitenkin yksilöllinen tilanne voi edellyttää ajoittaista hoitoa tai valvontaa myös yöaikaan.

5.2.2 Hoitopalkkioluokka 2

Aikuiset ja ikääntyneet

Tähän palkkioluokkaan kuuluvat henkilöt, jotka tarvitsevat henkilökohtaista hoitoa, huolenpitoa ja valvontaa useita kertoja päivässä tai vuorokaudessa. Omaishoitona toteutettava hoitotyö on sitovaa ja vastuu päivittäisestä hoidosta on omaishoitajalla. Hoidettava pärjää tarvittaessa yksin kotona joitakin tunteja. Psykkisesti sairaalla, muistisairaalla tai vammaisella hoidettavalla voi olla turvattomuutta, hallittavissa olevia käytösoireita tai hän ei orientoidu aikaan ja paikkaan.

Hoidettavaa on autettava tai ohjattava lähes kaikissa päivittäisissä toimissaan:

- peseytymisessä
- ruokailun järjestämisessä ja tai syömisessä
- liikkumisessa ja tai siirtymissä
- lääkehoidon toteutuksessa
- pukeutumisessa
- wc-toiminnoissa
- terveyden/sairauden hoidossa
- kommunikoinnissa

Ilman omaishoitajaa hoidettava tarvitsisi kotihoidon käyntejä päivittäisissä henkilökohtaisissa toimissa auttamiseen vähintään neljästä kuuteen kertaa päivässä tai vuorokaudessa, tai muuta vastaavaa palvelua sekä tukipalveluita. Hoidettavalla voi olla kotihoidon, perhehoidon tai asumisen palveluita omaishoidon tukena. Hoidettava voi käydä päivätoiminnassa.

Tähän palkkioluokkaan kuuluvat myös henkilöt, jotka ovat henkilökohtaisissa toimissaan itsenäisiä, mutta tarvitsevat arjessaan jatkuvaa valvontaa esimerkiksi sairaudesta tai vammasta johtuvan haastavan käyttäytymisen, itsetuhoisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi, ja omaishoitaja vastaa valvonnasta päivittäin lähes ympärivuorokautisesti.

Alle 18-vuotiaat lapset ja nuoret

Lapsi tai nuori tarvitsee ikätasoon nähden poikkeuksellisella tavalla toisen konkreettista apua, paljon hoitoa ja huolenpitoa sekä jatkuvaa ohjausta, valvontaa ja tukea lähes kaikissa päivittäisissä toiminnoissa, kuten siirtymisissä, kodin ulkopuolella liikkumisessa ja toimimisessa, sosiaalisissa tilanteissa, ruokailussa, henkilökohtaisen hygienian hoidossa, WC-asioinnissa sekä pukeutumisessa.

Tässä hoitopalkkioluokassa hoidettava voi tarvita säännöllistä vammasta tai sairaudesta johtuvaa hoitoa, huolenpitoa ja valvontaa myös yöaikaan.

Hoidettava ei pääsääntöisesti voi olla lyhyttäkään aikaa yksin, vaan hoidosta vastaavan henkilön on oltava valmiudessa hoidettavan sairauteen tai vammaan liittyvän valvonnan tarpeen vuoksi. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi valvontaa vaativa epilepsia, hoidettavalle itselleen tai muille vahingolliset käytösoireet, karkaileminen tai impulsiivinen käyttäytyminen.

5.2.3 Hoitopalkkioluokka 3

Aikuiset ja ikääntyneet

Tähän palkkioluokkaan kuuluvat henkilöt, jotka tarvitsevat runsaasti henkilökohtaista hoitoa, huolenpitoa ja valvontaa. Omaishoitona toteutettava hoitotyö on erittäin sitovaa ja vaativaa ympäri vuorokauden. Hoidettavaa ei voi jättää yksin. **Hoidettava on täysin autettava tai ohjattava kaikissa päivittäisissä toimissaan:**

- wc-toiminnoissa ja hygienian hoidossa (kasteleva, ei kykene huolehtimaan vaipan vaihdosta/wc-toimistaan)
 - peseytymisessä, pukeutumisessa, ruokailun järjestämisessä ja syömisessä (syötettävä/letkuruokinta)
 - lääkehoidon toteutuksessa
 - siirtyminen, liikkuminen (ei liiku omatoimisesti)
 - hoidolliset toimenpiteet
 - sosiaalinen kanssakäynti, kommunikointi
 - turvallisuus
-

Hoidettavalla on pitkälle edennyt toimintakykyä heikentävä sairaus, on vuodepotilas tai hän on saattohoidossa. **Ilman omaishoitajaa hoidettava tarvitsisi ympärivuorokautista asumispalvelua** tai laitoshoidtoa tai ympärivuorokautisesti kotisairaalan palveluita tai henkilökohtaisten avustajien palveluita. Omaishoitajan jaksamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota ja järjestettävä tarvittaessa pidennettyjä vapaajaksoja hoitajan jaksamisen tukemiseksi.

Tämän palkkioluokan tilanteet voivat olla joko lyhytaikaisia (esimerkiksi saattohoito, kotiutuminen sairaalasta, toipuminen vakavasta tapatumasta) tai pitkäaikaisia (esimerkiksi vaikeasti muistisairas täysin autettava henkilö, vaikeasti vammainen henkilö).

Alle 18-vuotiaat lapset ja nuoret

Lapsi tai nuori tarvitsee ikätasoonsa nähden vaativaa ja jatkuvaa hoitoa, huolenpitoa, avustamista ja valvontaa kaikissa päivittäisissä toiminnoissa ympärivuorokauden. Tämä koskee esimerkiksi siirtymiä, liikkumista, WC käyntejä, peseytymistä, pukeutumisesta, ruokailua sekä sosiaalisia tilanteita. Hoitoa ja huolenpitoa tarvitaan myös yöaikaan, ja se on toistuvaa ja säännöllistä. Mikäli yöaikainen hoidon tarve on vähäistä, tulee päiväaikaisen hoidon tarpeen olla erittäin runsasta. Yöaikainen hoito voi sisältää esimerkiksi asentojen vaihtamista tai hengityksen tukemista. Hoidettava ei voi olla yksin ilman hoitoa ja valvontaa, koska hoidon ja valvonnan tarve on ympärivuorokautinen. Ilman omaishoitoa hoidettava tarvitsisi ympärivuorokautisesti kodin ulkopuolista, runsasta hoitoa tai muita runsaita kotiin annettavia palveluita kuten liikkuva sairaala, hoitorinki ja tai muita hoidon ja huolenpidon palveluita. Omaishoitajan jaksamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota, ja tarvittaessa on järjestettävä pidennettyjä vapaajaksoja hoitajan hyvinvoinnin tukemiseksi.

Tämän palkkioluokan myöntämisperusteena on vaativa, ympärivuorokautisesti sitova omaishoito. Tähän hoitoisuusluokkaan kuuluvat hoidettavat, jotka ovat hoidollisesti raskaassa siirtymävaiheessa tai tarvitsevat erittäin vaativaa ympärivuorokautista hoitoa, pääsääntöisesti lyhytaikaisesti. Hoidollisesti raskas siirtymävaihe voi olla esimerkiksi saattohoitotilanne, vakavan sairauden hoito tai toipuminen vakavasta tapaturmasta. Erityisessä tilanteessa päätös tämän luokan omaishoidontuesta voidaan tehdä myös toistaiseksi voimassa olevana, esimerkiksi vaikeasti vammaisen henkilön kohdalla.

5.2.4 Hoitopalkkioluokka 4

Aikuiset ja ikääntyneet

Edellytyksenä on, että **hoitajalle järjestyy mahdollisuus jäädä pois ansiotyöstään hoidettavan ollessa hoitoisuuden perusteella palkkioluokassa 3**. Omaishoitaja ei saa mitään muuta korvausta ansiotulon menetyksestä ja hoitajalle jää ainoaksi etuudeksi omaishoidon tuki. Hoitaja on työkäinen. Hoidettava on avuntarpeen perusteella hoitopalkkioluokassa 3.

Hoitopalkkioluokka 4 edellytyksenä on, että hoitajalla ei ole:

- sairaskorvauslain mukaista erityishoitorahaa
- äitiys- ja vanhempainrahaa

Alle 18-vuotiaat lapset ja nuoret

Tämän hoitopalkkioluokan myöntämisperusteena on se, että omaishoitaja hoitaa kotona erittäin vaikeasti vammaista tai sairasta lasta, ja päävastuu hoidosta on omaishoitajalla. Hoitaja on työkäinen, ja hoidettava kuuluu hoitopalkkioluokkaan kolme hoitoisuuden perusteella.

Hoidettava tarvitsee, yleensä lyhytaikaisesti, tavanomaista enemmän hoivaa ja huolenpitoa, jonka vuoksi omaishoitaja on tilapäisesti estynyt tekemästä ansiotyötä ja jää pois työelämästä tai yritystoiminnasta hoitaakseen erityisen vaativaa hoidettavaa. **Omaishoitaja ei saa muuta korvausta ansiotulon menetyksestä, ja omaishoidon tuki on ainoa etuus, joka hänelle jää.**

Hoitopalkkioluokka 4 edellytyksenä on, että hoitaja ei saa äitiys- ja vanhempainrahaa, sairaskorvauslain mukaista erityishoitorahaa, palkkatuloja tai yritystuloja.

5.3 Hoitopalkkion maksaminen

Hoitopalkkio on hoitajalle veronalaista tuloa, ja se maksetaan jälkikäteen hoitajan ilmoittamalle pankkitilille kuukauden 15. päivänä.

Omaishoitajan tulee itse tarkistaa tuen mahdolliset vaikutukset muihin saamiinsa etuuksiin.

Hoidon keskeytyminen voi vaikuttaa palkkioon. **Hoitajalla on velvollisuus ilmoittaa hoidon keskeytyksistä heti omaishoidon asiakas- tai palveluohjaajalle. Myös olosuhteissa tapahtuvista muutoksista on ilmoitettava, esimerkiksi omaishoitajan terveydentilan heikentymisestä. Aiheettomasti maksettu omaishoidon palkkio voidaan periä takaisin.**

Jos omaishoito keskeytyy tilapäisesti hoidettavan terveydentilasta johtuvasta syystä, palkkion maksaminen keskeytyy 30 vrk:n kuluttua siihen saakka, kunnes hoitaja jatkaa hoitamista. Hoitajan sairauden aiheuttaman hoidon keskeytyksen ajalta hoitajalla on oikeus hoitopalkkioon sairastumispäivältä ja sitä seuraavilta yhdeksältä päivältä. Hoitajan sairastuessa palkkion maksaminen ei keskeydy, mikäli hoito järjestyy omien verkostojen turvin. Mikäli omaishoito keskeytyy muusta kuin omaishoidettavan tai omaishoitajan terveyteen liittyvästä syystä, ja hyvinvointialue vastaa hoidettavan hoidosta, palkkion maksaminen keskeytyy 1 vrk:n kuluttua siihen saakka, kunnes hoitaja jatkaa hoitamista. Huomioitavaa on, että palkkion maksu ei keskeydy lakisääteisten vapaiden aikana. Hoitajalle tai hoidettavalle myönnetty kuntoutusjakso tai sopeutumiskurssi ei myöskään aiheuta keskeytystä omaishoidon tuen maksamiseen.

5.4 Eläketurva

Omaishoitajat kuuluvat kunnallisen eläketurvan piiriin. Eläkettä karttuu aina vakuuttamisvelvollisuuden ylärajaan asti, yläraja määräytyy omaishoitajan syntymävuoden ja kuukauden mukaan. Omaishoidon eläkettä haetaan samalla kuin muutakin eläkettä ja sen myöntää eläkelaitos, joka maksaa muunkin eläkkeen. Mikäli eläkkeen maksajia on useita, omaishoidon eläkkeen maksaa KEVA.

5.5 Tapaturmavakuutus

Omaishoitaja on vakuutettu omaishoitotyössä tapahtuvan tapaturman varalta. Tapaturman sattuessa on käytävä viipymättä lääkärin vastaanotolla ja ilmoitettava tapaturmasta omaishoidon asiakas- tai sosiaaliohjaajalle. Myös hyvinvointialueen kanssa sopimuksen tehnyt omaishoidon sijaishoitaja on vakuutettu tapaturman varalta.

6 Omaishoitajan lakisääteisen vapaan järjestäminen

6.1 Yleistä vapaiden järjestämisestä

Pohjois-Savon hyvinvointialueella omaishoitajalla on oikeus kolmen vuorokauden kuukausittaiseen vapaaseen.

On toivottavaa, että omaishoitaja heti omaishoitosopimuksen saatuaan alkaa huolehtia lakisääteisten vapaidensa pitämisestä. **Vapaiden pitäminen ylläpitää ja edistää omaishoitajan jaksamista ja hyvinvointia, jolloin myös hoidettava pystyy asumaan kotonaan mahdollisimman pitkään.** Sidonnaisuus hoitotyöhön on ratkaiseva tekijä arvioitaessa omaishoitajan oikeutta vapaaseen.

Hoidon katsotaan olevan sitovaa, vaikka hoidettava viettäisi osan vuorokaudesta kodin ulkopuolella järjestettävissä sosiaali- ja terveyspalveluissa tai kuntoutuksessa.

Pohjois-Savon hyvinvointialueella omaishoitajan lakisääteinen vapaa voidaan järjestää seuraavilla tavoilla: sijaishoito, perhehoito, päivätoiminta, palveluseteli tai lyhytaikaishoito. Omaishoidontuen asiakas- tai sosiaaliohjaaja ja omaishoitoperhe sopivat yhdessä lakisääteisen vapaan järjestämistavan ja se kirjataan omaishoidon suunnitelmaan. Tavoitteena on, että vapaa järjestetään säännöllisesti ja suunnitelmallisesti. Omaishoitajan jaksamisen tueksi on suositeltavaa, että vapaat pidetään kuukausittain. Vapaapäiviä ei voi pitää ennakoon. Vapaapäivät voi pitää sen kuukauden aikana, jolloin toimii omaishoitajana. Sallittua on vapaan kerryttäminen korkeintaan kolmelta kuukaudelta (ei koske lisävapaita). Lakisääteiset vapaat tulee käyttää saman kalenterivuoden aikana.

Jos omaishoitoa toteutuu kalenterikuukauden aikana alle 14 päivää esimerkiksi hoidettavan sairaalassaolon tai muun vastaavan syyn vuoksi, katsotaan omaishoitajan lakisääteisten vapaiden toteutuneen ko. kuukauden aikana. Vapaita ei voi tältä kuukaudelta kerryttää.

Mikäli hoidettavalla on kaksi omaishoitajaa tai esimerkiksi hoidettavan lapsen tai nuoren vanhemmilla on yhteishuoltajuus ja vuoroasumissopimus, jonka mukaisesti lapsi asuu vuorotellen kummankin huoltajan luona, voidaan omaishoidon tuen vapaan katsoa lähtökohtaisesti toteutuvan silloin, kun hoidettava on hoidossa toisen omaishoitajan tai vanhemman luona.

Omaishoitotyön ollessa erityisen raskasta, viranhaltijan tulee huomioida kokonaistilanne ja muut palvelut omaishoitoperheen tukena. Mikäli muut palvelut eivät ole mahdollisia, hoitajalle voidaan viranhaltijan harkinnalla myöntää lisävapaita. Asiakas- tai sosiaaliohjaaja arvioi säännöllisen lisävapaiden tarpeen, joka perustuu omaishoitajan jaksamisen ja voimavarojen tukemiseen omaishoitotehtävässä kuukausittain silloin, kun omaishoitajan jaksamista ei voida muilla palveluilla tukea.

6.2 Omaishoidettavan hoito hoitajan vapaiden aikana

6.2.1 Sijaishoito

Pohjois-Savon hyvinvointialue voi järjestää omaishoitajan vapaan aikaisen hoidon tekemällä tehtävään soveltuvan henkilön kanssa toimeksiantosopimuksen.

Sijaishoitajalta edellytetään samat vaatimukset kuin omaishoitajalta.

Sopimuksessa **henkilö sitoutuu huolehtimaan omaishoitajan vapaan**

aikaisesta hoidosta. Sopimus voidaan tehdä toistaiseksi voimassa olevaksi tai

määräaikaiseksi. Sijaishoitaja voi olla esimerkiksi hoidettavan omainen tai muu läheinen henkilö. Jos sijaishoitaja on saman perheen tai talouden jäsen, hänen tulee ottaa täysi hoitovastuu hoidettavan hoidosta omaishoitajan vapaan aikana. Arkinen hoidettavan hoitoon osallistuminen perheenjäsenenä yhdessä omaishoitajan kanssa ei oikeuta sijaishoidon palkkioon.

Sijaishoito järjestetään joko hoidettavan kotona tai sijaishoitajan kotona. Hoidon on oltava aina hoidettavan edun mukaista. Sijaishoidon on turvattava hoidettavan hyvinvointi, terveys ja turvallisuus. Sijaishoito edellyttää sekä omaishoitajan että hoidettavan suostumusta.

Pohjois-Savon hyvinvointialue maksaa sijaishoitosopimuksen tehneelle hoitajalle hoitopalkkion. Toteutuneet sijaishoitopäivät/-tunnit ilmoitetaan sähköisesti suoraan Oima-palveluun, tai erillisellä lomakkeella Pohjois-Savon hyvinvointialueen ilmoittamalle taholle. Hoitopalkkio maksetaan takautuvasti seuraavan kuukauden 15. päivä. Sijaishoidon palkkio on veronalaista tuloa.

6.2.2 Perhehoito

Omaishoitajan lakisääteisen vapaan aikainen hoiva on mahdollista järjestää perhekodissa perhehoitajan luona tai perhehoitoa voidaan antaa myös hoidettavan kotona. Perhehoitajana voi toimia perhehoitajavalmennuksen käynyt henkilö, jonka kanssa Pohjois-Savon hyvinvointialue tekee sopimuksen perhehoitajana toimimisesta. Lyhytaikainen perhehoito ei sisällä lääkkeitä eikä muita henkilökohtaisia hoitotarvikkeita.

Halutessaan vapaavuorokauden voi vaihtaa osavuorokautiseen hoitoon

- Yhden vapaavuorokauden voi vaihtaa kahteen enintään neljä tuntia/päivä kestävään perhehoitoon, jolloin perhehoitoa voi toteutua kuutena päivänä kuukaudessa. Kolmen vuorokauden vapaa toteutuu siis 6 päivänä á maks. 4 tuntia kuukaudessa.
- Vapaavuorokausi voi vaihtoehtoisesti toteutua 5–24 tuntia kestävässä perhehoitona, jolloin perhehoitoa voi toteutua kolmena päivänä kuukaudessa. Kolmen vuorokauden vapaa voi toteutua siis 3 päivänä á 5–24 tuntia kuukaudessa.

Kalenterikuukauden aikana perhehoidossa voi käyttää vain jompaa kumpaa yllä kuvatuista vapaan järjestämistavoista.

6.2.3 Päivätoiminta

Omaishoitajan lakisääteinen vapaa voidaan järjestää siten, että hoidettava osallistuu päivätoimintaan. Neljä päivätoimintapäivää kuukaudessa vastaa yhtä vapaavuorokautta silloin kun päivätoimintapäivän kesto on 6 tuntia.

6.2.4 Palveluseteli

Palveluseteli voidaan myöntää omaishoitajan lakisääteisen vapaan järjestämiseen yksityisessä hoitokodissa (lyhytaikaishoito), päivätoiminnassa tai asiakas voi halutessaan vaihtaa lakisääteiset vapaavuorokaudet lyhemmäksi ajaksi palvelua omaan kotiin. Palvelusetelillä asiakas voi ostaa palveluita, jotka tukevat voimavaroja, hyvinvointia ja kotona asumista Pohjois-Savon hyvinvointialueen hyväksymiltä yksityisiltä palveluntuottajilta tai järjestöiltä. Palveluseteliä myönnetään vuosittain määrärahojen puitteissa.

Lyhytaikaishoidon palveluseteli:

Palvelusetelillä voidaan järjestää lyhytaikaishoitoa yksityisessä hoitokodissa. Lyhytaikaishoidossa asiakkaan maksettavaksi jää omavastuuosuus. Omaishoitaja valitsee palveluntuottajan palvelusetelijärjestelmästä ja sopii tämän kanssa hoitajakson sisällöstä ja ajankohdasta.

Kotiin annettavan palvelun palveluseteli:

Asiakas voi halutessaan vaihtaa vapaavuorokauden lyhyemmäksi ajaksi palvelua omaan kotiin palvelusetelillä. Asiakas valitsee palveluntuottajan palvelusetelijärjestelmästä ja sopii hänen kanssaan palvelujen sisällöstä ja käyntien määrästä. Palvelua tilatessa on hyvä huomioida, että seteli toistuu automaattisesti samansuuruisena kuukausittain ja se, että **käyttämätön saldo ei siirry seuraavalle kuukaudelle**. Asiakas voi halutessaan käyttää useampaa palveluntuottajaa, jolloin kannattaa kiinnittää erityistä huomiota saldoon. Mikäli asiakas haluaa kerryttää palveluseteliä, tästä tulee sopia asiakas- tai sosiaaliohjaajan kanssa. Palveluseteliä voi kerryttää korkeintaan kolmen kuukauden ajalta sovitusti. Kotipalvelua ostettaessa asiakkaan maksettavaksi voi jäädä palveluntuottajan matkakorvaukset tai palvelusetelin arvon ylittävät ostetut palvelut.

6.2.5 Lyhytaikaishoito

Pohjois-Savon hyvinvointialueen asumispalveluyksiköissä on lyhytaikaishoitopaikkoja, joita voidaan käyttää omaishoidon lakisääteisten vapaapäivien järjestämiseen pääsääntöisesti silloin, kun hoidettava tarvitsee ympärivuorokautista hoitoa eikä muut vapaan järjestämisen tavat ole mahdollisia tai vastaa omaishoitoperheen tarpeeseen. Lyhytaikaishoito

asumispalveluyksikössä ei sisällä lääkkeitä eikä henkilökohtaisia hygieniatuotteita.

6.3 Asiakasmaksut hoitajan vapaan aikaisesta hoidosta

Asiakasmaksut peritään Pohjois-Savon hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuhinnaston mukaisesti. Sosiaali- ja terveystalvaeluista perittävät asiakasmaksut löytyvät Pohjois-Savon hyvinvointialueen internet sivuilta.

Mikäli perheellä on taloudellisia vaikeuksia selviytyä Pohjois-Savon hyvinvointialueen asiakasmaksuista tavanomaista suurempien sairaus- ym. kulujen vuoksi, maksuihin voi hakea asiakasmaksun alentamista tai perimättä jättämistä vapaamuotoisella hakemuksella. Lisätietoa ja opastusta saa omaishoidon asiakas- tai sosiaaliohjaajalta.

7 Hoitajan terveydenhoitoon liittyvien käyntien ja muun poissaolon aikainen hoito

Hoitajan terveydenhoitoon liittyvät ja muut hoitajan poissaolot voivat olla ennalta suunniteltuja tai äkillisiä. Mikäli poissaolon aikainen hoito ei järjesty asiakkaan omien verkostojen avulla, muita vaihtoehtoja voivat olla esimerkiksi päivä- ja lyhytaikaishoito asumispalvelussa tai perhehoidossa tai mahdollinen kotihoidon käynti tilanteen mukaan.

Tilanteissa, joissa hoitaja äkillisesti on kykenemätön huolehtimaan hoidettavasta, eikä hoiva järjesty omien verkostojen avulla, Pohjois-Savon hyvinvointialue järjestää hoidon kulloinkin parhaaksi katsomallaan tavalla huomioiden hoidettavan kokonaistilanteen.

Suunnitelma omaishoitajan terveydenhoitoon tai muun poissaolon aikaiseen hoitoon liittyvästä hoitojärjestelystä tehdään ennakkoon ja kirjataan asiakassuunnitelmaan.

Hoitajan terveydenhoitoon liittyvien käyntien tai muun poissaolon aikaisesta, omaishoitoa korvaavasta hoidosta perittävä maksu määräytyy Pohjois-Savon hyvinvointialueen hyväksymien asiakasmaksuperusteiden mukaan.

8 Omaishoitajan hoitotehtävää tukevat palvelut

Hyvinvointialue järjestää omaishoitajalle hoitotyön vaatimia välttämättömiä muita palveluita sekä palveluohjausta- ja neuvontaa. Asiakas- tai sosiaaliohjaaja on säännöllisesti yhteydessä omaishoitoperheisiin tukeakseen omaishoitajaa ja

arvioidakseen omaishoitoperheen palveluntarvetta. Hoitajalla on myös oikeus saada tukea ja neuvoja hoitotyössään.

8.1 Omaishoitajan koulutus ja valmennus

Omaishoitolain 3 a §:n mukaan hyvinvointialueen on tarvittaessa järjestettävä omaishoitajalle valmennusta ja koulutusta hoitotehtävää varten. Omaishoitajille järjestettävän valmennuksella ja koulutuksella pyritään tukemaan omaishoitajuutta ja antamaan tehtävään tarvittavia valmiuksia.

8.2 Omaishoitajan hyvinvointi- ja terveystarkastukset

Hyvinvointialue tarjoaa omaishoitajalle hyvinvointi- ja terveystarkastuksia sekä hänen hyvinvointiaan ja hoitotehtäväänsä tukevia sosiaali- ja terveyspalveluja. Tarkastukset ovat omaishoitajalle maksuttomia ja niitä toteutetaan kahden vuoden välein. Omaishoitajan tarve tarkastuksille ja muille palveluille arvioidaan osana palvelutarpeen ja omaishoidontuen arviointia ja seurantaa. Hyvinvointi- ja terveystarkastusten tavoitteena on omaishoitajien hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn arviointi, ylläpitäminen ja edistäminen sekä sairauksien ehkäiseminen ja tunnistaminen. Omaishoitajaa tuetaan tekemään hänen omaa terveyttään ja hyvinvointiaan edistäviä valintoja.

8.3 Yhteistyö omaishoitoperheiden tukemisessa

Omaishoitajaa tukevia palveluita ovat myös mahdolliset kuntoutuspalvelut sekä kolmannen sektorin tuottamat palvelut kuten vertaistuki, lomat, virkistys, koulutus ja sopeutumisvalmennus. Koulutusta ja valmennusta voidaan yhteistyössä järjestää jo ennen omaishoitotehtävän alkamista sekä niille omaishoitajille, jotka eivät ole tehneet omaishoitosopimusta Pohjois-Savon hyvinvointialueen kanssa. Omaisjärjestöjen palveluilla on merkittävä rooli perheiden tukemisessa ja hyvinvointialueen palveluiden täydentämisessä.
